

Міністерство освіти і науки України
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

04074. Київ, Вишгородська, 19

Тел. 430-02-60, 430-43-90

e-mail: nenc@nenc.gov.ua

«19» жовтня 2023 р.

№ 261

Директорам інститутів
післядипломної освіти

Директорам закладів професійної
(професійно-технічної освіти)

Директорам закладів позашкільної
освіти

Інформаційна посвідка

«Стратегічні підходи щодо трудового виховання молоді в закладах позашкільної освіти еколого-натуралістичного, біологічного напрямку»

Шановні колеги! Просимо вас ознайомитися із цим документом та при можливих зустрічах із засновниками закладів загальної середньої та позашкільної освіти, педагогічною спільнотою використовувати нижче викладений матеріал.

Позашкільна освіта за змістом і спрямованістю в сучасному світі стала однією з важливих ланок модернізації освітнього простору України й виступає сьогодні потужним чинником мотиваційного розвитку, самореалізації, професійного самовизначення та формування життєвої компетентності особистості. Тому сьогодні трудове виховання і профорієнтацію дітей та молоді у закладах позашкільної освіти необхідно розглядати не як додаток до освітньої діяльності загальної середньої освіти, а як самостійний, і головне, самоцінний вид якісного навчання і виховання особистості. Заклади позашкільної освіти є сьогодні вирішальним фактором у соціальному середовищі для повноцінної організації вільного часу, освіти за інтересами, творчого розвитку й формування корисних компетентностей, а також успішної їхньої реалізації.

В умовах профілізації загальної середньої освіти завдання позашкільної освіти щодо створення умов для професійного вибору набуває все більшої значущості. Розкривши свої потенційні здібності і спробувавши їх реалізувати ще в шкільні роки, випускник буде краще підготовлений до реального життя в

суспільстві, навчитися домагатися поставленої мети, вибираючи цивілізовані, моральні засоби її досягнення.

Еколого-натуралістичний напрям у позашкільній освіті сьогодні залишається основним осередком дослідницької, дослідно-експериментальної роботи, що проводиться в різноманітних гуртках, трудових об'єднаннях, учнівських виробничих бригадах, фермерських об'єднаннях, які охоплюють юних агрономів, рослинників, овочівників, агрохіміків, садівників, виноградарів, тваринників, генетиків-селекціонерів тощо.

Координатором еколого-натуралістичної роботи в Україні є Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді Міністерства освіти і науки України – це сучасний заклад позашкільної освіти, який надає знання в галузі біології, екології та агрономії тисячам учням та студентам, поглиблює уявлення про навколишній світ, формує екологічну культуру особистості. Навіть у час дії військового стану в Україні Центр не припиняє свою роботу – освітня та науково-дослідна діяльність проводиться у очно-дистанційному форматі.

Стратегія збалансованого розвитку аграрного сектору економіки України передбачає поповнення галузі висококваліфікованими фахівцями. Сучасні аграрні об'єднання потребують компетентних працівників, які б здійснювали виробництво конкурентоздатної продукції. На сучасному етапі розвитку аграрна галузь, як і Україна загалом, потребує цілісної системи освіти, яка б відповідала національним інтересам і світовим тенденціям розвитку, забезпечувала б підготовку фахівців, здатних втілювати їх у життя.

Важлива роль тут належить закладам позашкільної освіти еколого-натуралістичного, біологічного напрямку – традиційним центрам трудового виховання і профорієнтації учнівської молоді.

Робота на навчально-дослідних земельних ділянках закладів загальної середньої та позашкільної освіти на сьогоднішній день спрямована на вивчення агротехніки вирощування, випробування нових сортів і гібридів сільськогосподарських культур, набуття умінь і навичок вирощування овочевих, польових, квітково-декоративних рослин та вирощування екологічно чистої продукції. Провідна роль у роботі навчально-дослідних земельних ділянок безумовно належить сільськогосподарському дослідництву. Учні беруть участь у науково-дослідній роботі, а саме розробляють схеми дослідів, закладають їх, проводять фенологічні спостереження за сільськогосподарськими культурами.

Характеризуючи кількість **учнівських навчально-дослідних земельних ділянок** в закладах загальної середньої освіти України, слід зазначити, що в більшості областей спостерігається тенденція до їхнього зменшення. Більше 50% діючих НДЗД в закладах загальної середньої освіти України не відповідають Положенню про **учнівські навчально-дослідні земельні ділянки (наказ Міністерства юстиції України №337/26782 від 27.03.2015 р. «Про затвердження Положення про навчально-дослідні земельні ділянки»)**.

За статистичними даними при закладах загальної середньої та позашкільної освіти України в 2021 році функціонувало 5125 навчально-

дослідних земельних ділянок, а в 2020 році – 5475. Мережа творчих учнівських об'єднань сільськогосподарського напрямку становила 1085 об'єднань, якими охоплено 17360 здобувачів освіти.

Оптимізація закладів загальної середньої освіти значно впливає на тенденцію зменшення навчально-дослідних земельних ділянок та їхніх площ при закладах освіти, яку відмічаємо протягом останніх років. На жаль, цей процес продовжується.

Війна теж внесла свої корективи. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну завдало великої шкоди аграрному сектору України. На площі, які безпосередньо постраждали внаслідок воєнних дій, припадає близько 36% довоєнного вирощування зернових у країні. Близько 30% території України може бути заміновано. Окрема тема — здоров'я ґрунтів. Фахівці та фахівчині вже обговорюють прогнози та методики щодо відновлення українських ґрунтів після бойових дій. В Україні розвиватиметься виробництво біопрепаратів, мікробіологічних та бактеріальних препаратів. Вони активізують ті запаси речовин, які є в ґрунті у важко доступній формі. До проведення тестування цих препаратів можуть бути залучені здобувачі освіти профільних творчих учнівських об'єднань закладів позашкільної освіти.

Наприклад, на сьогоднішній день у закладах позашкільної освіти збільшилась кількість досліджень, пов'язана з вирощуванням екологічно чистої продукції, впроваджуються науково-обґрунтовані методи ведення екологічного землеробства, зведено до мінімуму використання хімічних препаратів. Одним із інноваційних методів роботи на НДЗД Тернопільського обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді спрямована на організацію проектно-дослідницької діяльності, яка охоплює навчальну тему «Органічне землеробство та його вплив на родючість ґрунту». В ході реалізації проекту вивчаються основні теоретичні знання щодо ведення органічного землеробства, його вплив на врожайність рослин агробіологічного відділу (овочева та польова сівозміна).

У закладах освіти Волинської області ведеться активна робота щодо використання сучасних аграрних технологій на навчально-дослідних земельних ділянках, а саме препарату «Біочар IDEALE». У закладах освіти Боратинської, Колодяжненської, Сошичненської сільських рад біочар використовують при закладанні екосаду, «теплих грядок Розума», при оформленні ландшафтного дизайну, вирощуванні мікрозелені у мінітеплицях.

Інший важливий і пріоритетний напрям – робота учнівських лісництв, які на сьогодні стали однією з важливих форм організації трудового навчання і виховання та охоплюють понад 19 тис. здобувачів освіти закладів загальної середньої та позашкільної освіти. Діяльність учнівських лісництв регламентується Положенням про учнівські лісництва (реєстрація в Міністерстві юстиції України 27.03.2015 р. за № 339/26784).

В умовах воєнного стану учнівські лісництва України продовжують активно виконувати свою роботу. Акцент їхньої діяльності: поглиблення теоретичних знань, проведення просвітницької та дослідницької роботи з основ

лісознавства. Практична робота юних лісівників у більшості регіонів здійснюється в межах населених пунктів закладів освіти.

Юні лісівники — активні учасники Всеукраїнських трудових акцій «Ліси для нащадків», «Юннатівський зеленбуд», «Майбутнє лісу в твоїх руках» та конкурсів «Парки — легені міст і сіл», «Юні дослідники МАН».

В умовах військового стану та в повоєнний період гостро постануть питання масштабного лісорозведення та лісовідновлення для забезпечення збільшених потреб держави в деревині у зв'язку з необхідністю подолання наслідків військових дій; моніторингу лісів зі створенням карт постраждалих територій і оцінюванням збитків, завданих лісовим екосистемам; визначення першочергових заходів для збереження та відновлення об'єктів лісового й природно-заповідного фонду України, насамперед тих, в яких відбувалися активні бойові дії.

На разі при закладах позашкільної та загальної середньої освіти організована робота 423 учнівських лісництва.

Основна діяльність та співпраця у різних форматах закладів освіти з лісогосподарськими підприємствами проводиться в рамках акції «Створюємо ліси разом», що є складовою програми Президента України «Зелена країна». В умовах воєнного стану, що введено на території країни, практична діяльність за лісівничим напрямом значно скорочена.

Як підсумок діяльності учнівських лісництв є проведення щорічного Всеукраїнського зльоту учнівських лісництв закладів загальної середньої та позашкільної освіти. У 2023 році фінальний етап цього заходу проводився на базі закладів освіти Житомирської області.

Зміст роботи профільних творчих учнівських об'єднань еколого-натуралістичного напрямку в закладах позашкільної освіти розкривається відповідно до орієнтовних програм, які з часом удосконалюються, доповнюються в розрізі сучасних вимог, екологічної та економічної ситуації. В основу роботи кожного гуртка еколого-натуралістичного напрямку покладено системність, науковий підхід, профорієнтаційну та виробничу спрямованість.

При вивченні наукових основ сільського господарства керівники гуртків керуються фактами, напрацьованим досвідом та використовують закономірності природи, які мають важливе теоретичне і практичне значення та водночас доступні для розуміння учнів, здійснюючи при цьому тісні зв'язки з такими предметами, як географія, природознавство, загальна біологія, ботаніка, зоологія, хімія.

З метою виховання у здобувачів освіти стійкого інтересу до професій сільськогосподарського напрямку, керівники гуртків так будують заняття гуртка, щоб учні впевнилися у значній ролі науки, а також у тому, що вона відкриває широкі горизонти перед кожною з галузей сільськогосподарського виробництва відповідно до потреб і можливостей певного регіону.

Базою для проведення навчальних та практичних занять, передбачених програмами, для формування умінь і навичок, організації дослідницької

діяльності, продуктивної праці школярів є навчально-дослідні ділянки закладів загальної середньої та позашкільної освіти.

Навчальні заняття на ділянці підвищують якість знань з сільськогосподарської праці і біології, озброюють дітей першими економічними знаннями, які вони можуть отримати під час розрахунків норм висіву насіння, внесення добрив, запланованих урожаїв, затрат праці.

Органічною складовою частиною навчально-виховного процесу у творчих учнівських об'єднаннях еколого-натуралістичного напрямку є дослідницька робота. Навчально-дослідна робота юннатів пов'язана зі шкільною програмою з біології. Темі дослідів мають практичне, суспільно корисне значення, пов'язані з конкретними завданнями. Навчально-дослідна робота є одним зі шляхів виховання у школярів любові та інтересу до праці і творчості, уміння самостійно вирішувати питання як практичного, так і пізнавального характеру, сприяє професійній орієнтації учнів.

Еколого-натуралістичні заклади позашкільної освіти є дієвими осередками допрофесійної підготовки старшокласників, здійснення профорієнтаційної роботи. Заняття вихованців у різноманітних за профілями гуртках, клубах, секціях, трудових об'єднаннях, учнівських виробничих бригадах, учнівських лісництвах, фермерських об'єднаннях, зокрема в гуртках квітників, садівників, рослинників, овочівників, агрохіміків, генетиків-селекціонерів дають можливість поглибити знання з певних предметів, займатися конкретними практичними справами, набути трудових навичок, обрати та підготуватися до професійної як практичної, так і наукової діяльності.

Для цього профільні заклади позашкільної освіти мають:

- спеціально обладнані кабінети, лабораторії;
- наявність кваліфікованих педагогів;
- широкий спектр програм допрофільної, профільної та допрофесійної підготовки, можливість їхнього вибору учнями.

На сьогодні позашкільні заклади освіти мають власну навчальну базу, і це дає змогу бути більш відкритими та більш активно співпрацювати з аграрним бізнесом. Керівники аграрних творчих об'єднань мають мати відносини з діючими підприємствами, розуміти всі тренди і перспективи розвитку галузі та використовувати це в своїй роботі.

Нині виникла велика необхідність у поінформованості учнів щодо перспектив розвитку аграрного сектору. Учні мають стати активними учасниками освітнього процесу.

STEM-підходи в аграрній освіті починають запроваджуватись в українських закладах позашкільної освіти за участю і сприяння компанії «Сингента». На сьогодні агрохолдинги сприяють поширенню інформації серед дітей та батьків про перспективу роботи в аграрній сфері.

Завдання проекту STEM-освіта (аграрний напрям):

1. Підвищення поінформованості учнів про можливості кар'єри у аграрному секторі.

2. Формування у здобувачів освіти стратегічного підходу до вибору майбутньої професії.

3. Подолання гендерних стереотипів під час вибору професії.

У закладах позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку є реальні можливості мотивації учня на продовження аграрної професійної освіти в обраному ним напрямку діяльності. В них створюються умови для його особистісного росту, а саме: є більше можливостей для вибору програм навчання, зорієнтованих на практичне застосування набутих знань, варіантів змісту навчального матеріалу.

НЕНЦ здійснює цілу систему заходів, які сприяють мотивації учня на продовження аграрної професійної освіти:

- Всеукраїнський конкурс «Юний селекціонер і генетик»;
- Всеукраїнський зліт учнівських виробничих бригад, трудових аграрних об'єднань закладів загальної середньої та позашкільної освіти;
- Всеукраїнський конкурс навчально-дослідних земельних ділянок;
- Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України (відділення Екології та аграрних наук);
- Всеукраїнський конкурс з квітництва і ландшафтного дизайну «Квітуха Україна»;
- Всеукраїнський фестиваль «Україна — сад»;
- Всеукраїнський конкурс-огляд «Дивовижна теплиця»;
- Трудові акції: «Плекаємо сад», «Дослідницький марафон», «Юннатівський зеленбуд», «Парад квітів біля школи», «Кролик»;
- Всеукраїнський зліт учнівських лісництв закладів загальної середньої та позашкільної освіти.

Основними напрямками профорієнтаційної роботи закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного, біологічного напрямку є:

- здійснення ранньої професійної орієнтації учнівської молоді;
- налагодження і зміцнення зв'язків із закладами вищої освіти;
- укладання договорів між аграрними підприємствами та закладами освіти про спільну діяльність щодо надання освітніх послуг та проведення профорієнтаційних заходів;
- підготовка рекламних матеріалів профорієнтаційної спрямованості;
- співпраця із засобами масової інформації з метою рекламування профорієнтаційних освітніх послуг;
- проведення конкурсів для старшокласників з метою залучення переможців до вступу до аграрних закладів вищої та професійно-технічної освіти;
- організація проведення днів відкритих дверей, екскурсій та виїзних профорієнтаційних заходів.

Нині заклади загальної середньої та позашкільної освіти знаходяться на стадії формування рівноправного партнерства у створенні освітнього простору з чітко позначеним розподілом функцій у навчанні та вихованні дітей та учнівської молоді.

На цій основі взаємні зв'язки налагоджуються за умови спільного вирішення навчально-виховних проблем, упорядкування, корекції та координації зусиль з метою трудового виховання і профорієнтації дітей та учнівської молоді, створення необхідної інфраструктури для забезпечення освітнього процесу.

Як показує досвід, на сучасному етапі ініціатором партнерства, як правило, виступає заклад позашкільної освіти. Програми позашкільної освіти спрямовані на практичне значення отримуваних знань, вони позначають сфери їхнього застосування в реальному житті. Педагогів закладів загальної середньої освіти ці програми приваблюють нетрадиційністю підходів, інноваційними педагогічними технологіями.

Перелік форм такої взаємодії:

- залучення педагогів закладів загальної середньої освіти до роботи в закладах позашкільної освіти (керівниками трудових учнівських об'єднань, методистами, консультантами, а також як учасників конференцій, нарад, конкурсів);

- залучення педагогів-позашкільників до роботи в закладах загальної середньої освіти (як інструкторів, лекторів, керівників гуртків);

- створення трудових учнівських об'єднань на базі спеціалізованих шкіл;

- спільна підготовка та проведення масових профорієнтаційних заходів;

- організація літніх таборів праці та відпочинку;

- проведення спільної експериментально-методичної роботи в галузі трудового виховання і профорієнтації;

- підготовка у співавторстві методичних, дидактичних, навчальних посібників;

- проведення спільних семінарів, курсів з підготовки педагогів-вихователів, майстер-класів з підвищення педагогічної майстерності;

- спільні суспільно корисні справи, спрямовані на поліпшення найближчого середовища (будинку, вулиці, району, міста).

У ході співробітництва складається динамічна структура двобічного інформування, узгодження діяльності школи і закладу позашкільної освіти з урахуванням специфіки обох суб'єктів.

Перспективними напрямками роботи учнівських аграрних об'єднань є:

- моделювання на базі НДЗД ефективного господарства, з урахуванням регіональних особливостей та потреб;

- впровадження в культуру продуктивних сортів рослин та екологічно безпечних методів боротьби з хворобами та шкідниками;

- вирощування для реалізації посадкового матеріалу (саджанці плодкових дерев та кущів, багаторічних культур, елітної картоплі тощо);

- інтродукція рослин-антиоксидантів та таких, які мають лікувальні властивості, високий вміст вітамінів тощо;

- виробництво сільськогосподарської продукції за сучасними технологіями на базі передових агрофірм та фермерських господарств.

Шановні колеги! Виходячи із вище сказаного, Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді МОН України просить вас звернути увагу на:

- посилення відповідальності місцевих органів виконавчої влади за дотримання норм Закону України «Про позашкільну освіту», збереження інфраструктури еколого-натуралістичної позашкільної освіти, недопущення вилучення земельних ділянок та передачі їх в оренду;

- сприяння вирішення питання із забезпечення умов для здобуття еколого-натуралістичної позашкільної освіти через організацію філій закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку на базі закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти;

- залучення на договірній основі інших закладів освіти, розташованих на території інших громад, особливо у сільській місцевості;

- удосконалення системи отримання якісної позашкільної освіти дітьми внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованих територій;

- створення умов для повноцінного розвитку вихованців з особливими освітніми потребами;

- формування у здобувачів освіти навичок діяти в інтересах сталого розвитку себе, країни та світу і заохочення можливості навчання впродовж усього життя;

- впровадження у практику роботи нових економічних моделей для ресурсного забезпечення закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку, зокрема в межах державно-приватного партнерства, пошук донатів;

- модернізація наукового і методичного супроводу еколого-натуралістичної позашкільної освіти, сприяти розробленню публікації і впровадженню сучасного та якісного програмно-методичного її забезпечення;

- розвиток проєктного дослідження з трудового виховання учнівської молоді;

- формування підприємницьких умінь;

- розвиток і підтримка інноваційних педагогічних технологій, дослідницько-експериментальної роботи, педагогічного проєктування, спрямованого на розроблення сучасних моделей закладів позашкільної освіти з питань трудового виховання учнівської молоді;

- підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку у використанні інформаційно-комунікативних технологій з трудового виховання, розвитку підприємницької компетентності і профорієнтації в освітньому процесі.

З повагою

Директор

A handwritten signature in blue ink, consisting of several fluid, overlapping strokes that are difficult to decipher but appear to be a stylized representation of the name.

Володимир ВЕРБИЦЬКИЙ